

నీతిశతకం భర్తృహరికృత



దిక్కాలాద్యనవచ్చిన్నానస్తచిన్మాత్రమూర్తయే ।
స్వానుభూత్యేకనామాయ నమః శాంతాయ తేజసే ॥ ౧॥

యాం చిస్తయామి సతతం మయి సా విరక్తా
సాప్యన్యమిచ్ఛతి జనం స జనోఽన్యసక్తః ।
అస్మత్కృతే చ పరిశుష్యతి కాచిదన్యా
ధిక్ తాం చ తం చ మదనం చ ఇమాం చ మాం చ ॥ ౨॥

అజ్ఞః సుఖమారాధ్యః సుఖతరమారాధ్యతే విశేషజ్ఞః ।
జ్ఞానలవదుర్విగ్ధం బ్రహ్మోపి నరం న రజ్జాయతి ॥ ౩॥
ప్రసహ్య మణిముద్ధరేన్మకరవక్త్రదంష్ట్రాఙ్కూరా-
త్సముద్రమపి సంతరేత్ప్రచలదుర్మిమాలాకులమ్ ॥

భుజ్జగమపి కోపితం శిరసి పుషపవద్ధారయే-
న్న తు ప్రతినివిష్టమూర్ఖజనచిత్తమారాధయేత్ ॥ ౪॥

లభేత సికతాసు తైలమపి యత్సతః పీడయన్
పిబేచ్ఛ మృగతృష్ణికాసు సలిలం పిపాసార్ధితః ।
కదాచిదపి పర్యటన్మశవిషాణమాసాదయేన్
న తు ప్రతినివిష్టమూర్ఖజనచిత్తమారాధయేత్ ॥ ౫॥

వ్యాలం బాలమృణాలతస్తుభిరసౌ రోద్ధుం సముజ్జృమ్భతే
ఛేత్తుం వజ్రమణీం శిరీషకుసుమప్రాస్తేన సన్నహ్యతి ।
మాధుర్యం మధుబిస్తునా రచయితుం ఙారామ్బుధేరీహతే
నేతుం వాఙ్మతి యః ఖలాన్పథి సతాం సూక్తైః సుధాస్యద్దిభిః ॥ ౬॥

స్వాయత్తమేకాన్తగుణం విధాత్రా
వినిర్మితం ఛాదనమజ్జతాయాః ।
విశేషతః సర్వవిదాం సమాజే
విభూషణం మౌనమపణ్ణితానామ్ ॥ ౭॥

యదా కిఞ్చిజ్ఞోఽహం గజ ఇవ మదాన్ధః సమభవమ్

తదా సర్వజ్ఞోఽస్మీత్యభవదవలిప్తం మమ మనః ।

యదా కిఞ్చిత్కిఞ్చిద్బుధజనసకాశాదవగతమ్

తదా మూర్ఖోఽస్మీతి జ్వర ఇవ మదో మే వ్యపగతః ॥ ౮ ॥

కృమికులచితం లాలాక్లిన్నం విగన్ధి జగుప్సితం

నిరూపమరసం ప్రీత్యా ఖాదన్నరాస్థి నిరామిషమ్ ।

సురపితమపి శ్వా పార్శ్వస్థం విలోక్య న శక్యతే

న హి గణయతి క్షుద్రో జన్తుః పరిగ్రహఫలుతామ్ ॥ ౯ ॥

శిరః శార్వం స్వర్గాత్పశుపతిశిరస్తః క్షితిధరం

మహీధ్రాదుత్తుజ్ఞాదవనిమవనేశ్చాపి జలధిమ్ ।

అధోఽధో గజ్జేయం పదముపగతా స్తోకమథవా

వివేకభ్రష్టానాం భవతి వినిపాతః శతముఖః ॥ ౧౦ ॥

శక్యో వారయితుం జలేన హుతభుక్పత్రేణ సూర్యాతప్తో

నాగేన్ద్రో నిశితాఙ్కుశేన సమదో దణ్డేన గోగర్దభా ।

వ్యాధిర్భేషజనఙ్గహైశ్చ వివిధైర్మస్త్రప్రయోగైర్విషం

సర్వస్యోషధమస్తి శాస్త్రవిహితం మూర్ఖస్య నాస్త్యోషధమ్ ॥ ౧౧ ॥

సాహిత్యసజ్గీతకలావిహీనః సాక్షాత్పశుః పుచ్చవిషాణహీనః ।

తృణం న ఖాదన్నపి జీవమానః తద్భాగధేయం పరమం పశూనామ్ ॥ ౧౨ ॥

యేషాం న విద్యా న తపో న దానం

జ్ఞానం న శీలం న గుణో న ధర్మః ।

తే మర్త్యలోకే భువి భారభూతాః

మనుష్యరూపేణ మృగాశ్చరన్తి ॥ ౧౩ ॥

వరం పర్వతదుర్గేషు భ్రాన్తం వనచరైః సహ ।

న మూర్ఖజనసమ్పర్కః సురేన్ద్రభవనేష్వపి ॥ ౧౪ ॥

శాస్త్రోపస్కృతశబ్దసున్దరగిరః శిష్యప్రదేయాగమా

విఖ్యాతాః కవయో వసన్తి విషయే యస్య ప్రభోర్నిర్ధనాః ।

తజ్జాడ్యం వసుధాధిపస్య కవయస్త్వర్థం వినాపీశ్వరాః

కుతస్యః స్యః కుపరీక్షకా న మణయో యైరర్ఘతః పాతితాః ॥ ౧౫ ॥

హర్తుర్యాతి న గోచరం కిమపి శం పుష్టాతి యత్ సర్వదా-

౨ప్యర్థిభ్యః ప్రతిపాద్యమానమనిషం ప్రాప్నోతి వృద్ధిం పరామ్ ।

కల్పాస్తేష్యపి న ప్రయాతి నిధనం విద్యాఖ్యమస్తర్ధనం

యేషాం తాన్ ప్రతి మానముజ్ఘత నృపాః కస్తైః సహ స్పర్ధతే ॥ ౧౬ ॥

అధిగతపరమార్థాన్ పణ్ణితాన్ మావమంస్తా-

స్తుణమివ లఘు లక్ష్మీర్నైవ తాన్ సంరుణధి ।

అభినవమదలేఖాశ్యామగణ్ణస్థలనాం

న భవతి విషతస్తుర్వారణం వారణానామ్ ॥ ౧౭ ॥

అమోఘజనీవనవిహారవిలాసమేవ

హంసస్య హన్తి నితరాం కుపితో విధాతా ।

న త్వస్య దుగ్ధజలభేదవిధౌ ప్రసిద్ధాం

వైదగ్యకీర్తిమపహర్తుమసౌ సమర్థః ॥ ౧౮ ॥

కేయూరాణి న భూషయన్తి పురుషం హారా న చన్ద్రోజ్జ్వలా

న స్నానం న విలేపనం న కుసుమం నాలఙ్కృతా మూర్ధజాః ।

వాణ్యేకా సమలఙ్కరోతి పురుషం యా సంస్కృతా ధార్యతే

క్షీయన్తే ఖలు భూషణాని సతతం వాగ్భూషణం భూషణమ్ ॥ ౧౯ ॥

విద్యా నామ నరస్య రూపమధికం ప్రచచ్ఛన్నగుప్తం ధనం

విద్యా భోగకరీ యశస్సుఖకరీ విద్యా గురూణాం గురుః ।

విద్యా బన్ధుజనో విదేశగమనే విద్యా పరా దేవతా

విద్యా రాజసు పూజితా న తు ధనం విద్యావిహీనః పశుః ॥ ౨౦ ॥

జ్ఞాత్రిశ్చేత్ కవచేన కిం కిమరిభిః క్రోధో౨స్తి చేద్దేహినాం

జ్ఞాతిశ్చేదనలేన కిం యది సుహృద్ దివ్యోషధైః కిం ఫలమ్ ।

కిం సర్వైర్వది దుర్జనాః కిము ధనైర్విద్యా న వన్త్యా యది

ప్రీడా చేత్కిము భూషణైః సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్ ॥ ౨౧ ॥

దాక్షిణ్యం స్వజనే దయా పరజనే శాత్యం సదా దుర్జనే

ప్రీతిః సాధుజనే నయో నృపజనే విద్యజ్జనే చార్జవమ్ ।

శౌర్యం శత్రుజనే క్షమా గురుజనే కాన్తాజనే ధృష్టతా

యే చైవం పురుషాః కలాసు కుశలాస్తేష్యేవ లోకస్థితిః ॥ ౨౨ ॥

జాడ్యం ధియో హరతి సిఞ్చతి వాచి సత్యం

మానోన్నతిం దిశతి పాపమపాకరోతి ।
 చేతః ప్రసాదయతి దిక్షు తనోతి కీర్తిం
 సత్సంజ్ఞతిః కథయ కిం న కరోతి పుంసామ్ ॥ ౨౩ ॥
 జయన్తి తే సుకృతినః రససిద్ధాః కవీశ్వరాః ।
 నాస్తి యేషాం యశఃకాయే జరామరణజం భయమ్ ॥ ౨౪ ॥
 సూనుః సచ్ఛరితః సతీ ప్రియతమా స్వామీ ప్రసాదోన్ముఖః
 స్నిగ్ధం మిత్రమవశ్చాకః పరిజనో నిష్క్లేశలేశం మనః ।
 ఆకారో రుచిరః స్థిరశ్చ విభవో విద్యావదాతం ముఖం
 తుష్టే విష్టపకష్టహరిణి హరా సమ్ప్రాప్యతే దేహినా ॥ ౨౫ ॥
 ప్రాణాఘాతాన్నివృత్తిః పరధనహరణే సంయమః సత్యవాక్యం
 కాలే శక్త్యా ప్రదానం యువతిజనకథామూకభావః పరేషామ్ ।
 తృష్ణాస్రోతోవిభక్తో గురుషు చ వినయః సర్వభూతానుకమ్పా
 సామాన్యః సర్వశాస్త్రేష్వనుపహతవిధిః శ్రేయసామేష పథాః ॥ ౨౬ ॥
 ప్రారభ్యతే న ఖలు విఘ్నభయేన నీచైః
 ప్రారభ్య విఘ్నవిహతా విరమన్తి మధ్యాః ॥
 విఘ్నైః పునః పునరపి ప్రతిహన్యమానాః
 ప్రారబ్ధముత్తమగుణా న పరిత్యజన్తి ॥ ౨౭ ॥
 అసన్తో నాభ్యర్థ్యాః సుహృదపి న యాచ్యః కృశధనః
 ప్రియా న్యాయ్యా వృత్తిర్మలినమసుభక్తేఽప్యసుకరమ్ ।
 విపద్యుచ్చైః స్థేయం పదమనువిధేయం చ మహతాం
 సతాం కేనోద్దిష్టం విషమమసిధారావ్రతమిదమ్ ॥ ౨౮ ॥
 క్షుత్కామోఽపి జరాకృశోఽపి శిథిలప్రాయోఽపి కష్టాం దశామ్
 ఆపన్నోఽపి విపన్నదీధితిరపి ప్రాణేషు గచ్ఛత్స్వపి ।
 మత్తేభేన్ద్రవిభిన్నకుమ్భకవలగ్రాసైకబద్ధస్పృహః
 కిం జీర్ణం తృణమత్తి మానమహతామగ్రేసరః కేసరిః ॥ ౨౯ ॥
 స్వల్పస్నాయువసావశేషమలినం నిర్మాంసమప్యస్థికం
 శ్వా లభ్యా పరితోషమేతి న తు తత్తస్య క్షుధాశాన్తయే ।
 సింహో జమ్బుకమఙ్కమాగతమపి త్యక్త్వా నిహన్తి ద్విపం
 సర్వః కృచ్ఛగ్రతోఽపి వాఙ్చుతి జనః సత్వానురుపం ఫలమ్ ॥ ౩౦ ॥

లాఙ్గులచాలనమధశ్చరణావపాతం

భూమౌ నిపత్య వదనోదరదర్శనం చ ।

శ్వా పిణ్డదస్య కురుతే గజపుఙ్గవస్తు

ధీరం వితోకయతి చాటుశతైశ్చ భుక్త్యై ॥ 30 ॥

పరివర్తని సంసారే మృతః కో వా న జాయతే ॥

స జాతో యేన జాతేన యాతి వంశః సమున్నతిమ్ ॥ 31 ॥

కుసుమస్తబకస్యేవ ద్వయాయా వృత్తిర్మనస్వినః ।

మూర్ఛి వా సర్వలోకస్య విశీర్యేత వనేఽథవా ॥ 33 ॥

సస్త్వస్యేఽపి బృహస్పతిప్రభృతయః సమాభిఠాః పఞ్చషాః

తాన్ ప్రత్యేష విశేషవిక్రమరుచీ రాహుర్న వైరాయతే ।

ద్వావేవ గ్రసతే దివాకరనిశాప్రాణేశ్వరో భాస్వరో

భ్రాతః పర్వణి పశ్య దానవపతిః శీర్షావశేషాకృతిః ॥ 34 ॥

వహతి భువనశ్రేణీం శేషః ఫణాఫలస్థితాం

కమఠపతినా మధ్యే పృష్ఠం సదా చ ధార్యతే ।

తమపి కురుతే క్రోధాధీనం పయోధిరనాదరా-

దహహ మహతాం నిఃసీమానశ్చరిత్రవిభూతయః ॥ 35 ॥

వరం పక్షచ్ఛేదః సమదమఘవన్ముక్తకులిశ-

ప్రహరైరుద్గచ్ఛద్భహులదహనోద్ధారగురుభిః ।

తుషారాదైః సూనోరహహ పితరి క్లేశవివశే

న చాసౌ సమ్పాతః పయసి పయసాం పత్యురుచితః ॥ 36 ॥

యదచేతనోఽపి పాదైః స్పృష్టః ప్రజ్వలతి సవితురినకాన్తః ।

తత్రేజస్వీ పురుషః పరకృతనికృతిం కథం సహతే ॥ 37 ॥

సింహఃశిశురపి నిపతతి మదమలినకపోలభిత్తిషు గజేషు ।

ప్రకృతిరియం సత్యవతాం న ఖలు వయస్వైజసో హేతుః ॥ 38 ॥

జాతిర్యాతు రసాతలం గుణగణైస్తత్రాప్యధో గమ్యతాం

శీలం శైలతటాత్పతత్వభిజనః సన్దహ్యతాం వహ్నినా ।

శౌర్యే వైరిణి వజ్రమాశు నిపతత్వర్థోఽస్తు నః కేవలం

య్యేవైకేన వినా గుణాస్త్పణలవప్రాయాః సమస్తా ఇమే ॥ 39 ॥

తాసీన్ద్రియాణ్యవికలాని తదేవ నామ

సా బుద్ధిరప్రతిహతా వచనం తదేవ ।

అర్థోష్మణా విరహితః పురుషః క్షణేన

సోఽప్యన్య ఏవ భవతీతి విచిత్రమేతత్ ॥ ౪౦॥

యస్యాస్తి విత్తం స నరః కులీనః

స పణ్ణితః స శ్రుతవాన్ గుణజ్ఞః ।

స ఏవ వక్తా స చ దర్శనీయః

సర్వే గుణాః కాఞ్చనమాశ్రయన్తి ॥ ౪౧॥

దౌర్మత్త్యాన్నుపతిర్విసశ్యతి యతిః సజ్ఞాత్ సుతో లాలనాద్

విప్రోఽనధ్యనాత్ కులం కుతనయాచ్ఛిలం ఖలోపాసనాత్ ।

హీర్మద్యాదనవేక్షణాదపి కృషిః స్నేహః ప్రవాసాశ్ర-

యామైశ్చీ చాప్రణయాత్ సమృద్ధిరనయాత్ త్యాగః ప్రమాదాద్ధనమ్ ॥ ౪౨॥

దానం భోగో నాశస్తిస్తో గతయో భవన్తి విత్తస్య ।

యో న దదాతి న భుక్త్యై తస్య తృతీయా గతిర్భవతి ॥ ౪౩॥

మణిః శాణోల్లిఢః సమరవిజయీ హేతిదలితో

మదక్షీబో నాగః శరది సరితః శ్యానపులినాః ।

కలాశేషశ్చన్ద్రః సురతమ్పదితా బాలవనితా

తనిమ్నా శోభన్తే గలితవిభవాశ్చార్ధిషు నరాః ॥ ౪౪॥

పరిక్షీణః కశ్చిత్స్పృహయతి యవానాం ప్రసృతయే

స పశ్చాత్ సమూర్ణః కలయతి ధరిత్రీం తృణసమామ్ ।

అతశ్చానైకాన్త్యాద్గురులఘుతయాఽర్థేషు ధనినా-

మవస్థా వస్తూని ప్రథయతి చ సజ్కోచయతి చ ॥ ౪౫॥

రాజన్ దుధుక్షసి యది క్షితిధేనుమేతాం

తేనాద్య వత్సమివ లోకమముం పుషాణ ।

తస్మింశ్చ సమ్యగనిశం పరిపోష్యమాణే

నానాఫలైః ఫలతి కల్పలతేవ భూమిః ॥ ౪౬॥

సత్యాన్యతా చ పరుషా ప్రియవాదినీ చ

హింస్రా దయాలురపి చార్థపరా వదాన్యా ।

నిత్యవ్యయా ప్రచురనిత్యధనాగమా చ
వారాజ్ఞనేవ నృపసీతిరనేకరుపా || ౪౭||

ఆజ్ఞా కీర్తిః పాలనం బ్రాహ్మణానాం
దానం భోగః మిత్రసంరక్షణం చ |

యేషామేతే షడ్గుణా న ప్రవృతాః
కోఽర్థస్తేషాం పార్థివోపాశ్రయేణ || ౪౮||

యద్ధాత్రా నిజభాలపట్టలిఖితం స్తోకం మహద్వా ధనం
తత్ ప్రాప్నోతి మరుస్థలేఽపి నితరాం మేరౌ తతో నాధికమ్ |

తద్ధిరో భవ విత్తవత్సు కృపణాం వృత్తిం వృథా మా కృథాః
కూపే పశ్య పయోనిధావపి ఘటో గృహ్లాతి తుల్యం జలమ్ || ౪౯||

త్వమేవ చాతకాధార ఇతి కేషాం న గోచరః |
కిమమ్భోద వదాస్మాకం కార్పణ్యోక్తిం ప్రతీక్షసే || ౫౦||

రే రే చాతక సావధానమనసా మిత్ర క్షణం శ్రూయతామ్
అమ్భోదా బహవో వసన్తి గగనే సర్వేఽపి వైకాదృశాః |

కేచిద్వృష్టిభిరార్థ్యయన్తి ధరణీం గర్జన్తి కేచిద్వృథా
యం యం పశ్యసి తస్య తస్య పురతో మా బ్రూహి దీనం వచః || ౫౧||

అకరుణత్వమకారణవిగ్రహాః పరధనే పరయోషితి చ స్పృహో |
సుజనబన్ధుజనేష్వసహిష్టుతా ప్రకృతిసిద్ధమిదం హి దురాత్మనామ్ || ౫౨||

దుర్జనః పరిహర్తవ్యో విద్యయాలంకృతోఽపి సన్ |
మణీనా భూషితః సర్పః కిమసౌ న భయంకరః || ౫౩||

జాడ్యం హ్రీమతి గణ్యతే వ్రతరుచౌ దమ్భుః శుచౌ కైతవం
శూరే నిర్భృణతా మునౌ విమతితా దైన్యం ప్రియాలాపిని | (నిర్ఘ్నైకణతా ఋజో)

తేజస్విన్యవలిప్తతా ముఖరతా వక్తర్యశక్తిః స్థిరే
తతోక్తా నామ గుణో భవేత్స గుణీనాం యో దుర్జనైర్నాఙ్కీతః || ౫౪||
(భవేత్సుగుణీనాం)

లోభశ్చేదగుణేన కిం పిశునతా యద్యస్తి కిం పాతకైః
సత్యం చేత్తపసా చ కిం శుచి మనో యద్యస్తి తిర్థేన కిమ్ |

సౌజన్యం యది కిం గుణైః సుమహిమా యద్యస్తి కిం మణ్డనైః
సద్విద్యా యది కిం ధనైరపయశో యద్యస్తి కిం మృత్యునా || ౫౫||

శశీ దివసధూసరో గలితయావనా కామినీ

సరో విగతవారిజం ముఖమనక్షరం స్వాకృతేః ।

ప్రభుర్ధనపరాయణః సతతదుర్గతః సజ్జనో

నృపాణ్ణగతః ఖలో మనసి సప్త శల్యాని మే ॥ ౫౬ ॥

స కశ్చిచ్ఛుణ్ణకోపానామాత్మీయో నామ భూభుజామ్ ।

హోతారమపి జహ్వానం స్పృష్టో దహతి పావకః ॥ ౫౭ ॥

మానాన్మాకః ప్రవచనపటుర్వాతులో జల్పకో వా

ధృష్టః పార్శ్వే వసతి చ సదా దూరతశ్చాప్రగల్భః ।

క్షాన్త్యా భీరుర్యది న సహతే ప్రాయశో నాభిజాతః

సేవాధర్మః పరమగహనో యోగినామప్యగమ్యః ॥ ౫౮ ॥

ఉదాభసితాఖిలఖలస్య విశ్రుజ్ఞలస్య

ప్రాగ్జాతవిస్తృతనిజాధమకర్మవృత్తేః ।

దైవాదవాప్తవిభవస్య గుణద్విషోఽస్య

సీచస్య గోచరగతైః సుఖమాప్యతే కైః ॥ ౫౯ ॥

ఆరమ్భగుర్వీ క్షయిణీ క్రమేణ

లఘీ పురా వృద్ధిమతీ చ పశ్చాత్ ।

దినస్య పూర్వార్థపరార్థభిన్నా

ఛాయేవ మైత్రీ ఖలసజ్జనానామ్ ॥ ౬౦ ॥

మృగమీనసజ్జనానాం తృణజలసన్తోషవిహితవృత్తినామ్ ।

లుబ్ధకధీవరపిశునా నిష్కారణవైరిణో జగతి ॥ ౬౧ ॥

వాఞ్చా సజ్జనసంకమే పరగుణే ప్రీతిర్గురౌ నమ్రతా

విద్యాయాం వ్యసనం స్వయోషితి రతిర్లోకాపవాదాదృభయమ్ ।

భక్తిః శూలిని శక్తిరాత్మదమనే సంసర్గముక్తిః ఖలే

యేష్యేతే నివసన్తి నిర్మలగుణాస్తేభ్యో నరేభ్యో నమః ॥ ౬౨ ॥

విపది ధైర్యమథాభ్యుదయే క్షమా సదసి వాక్పటుతా యుధి విక్రమః ।

యశసి చాభిరుచిర్వ్యసనం శ్రుతౌ ప్రకృతిసిద్ధమిదం హి మహాత్మనామ్ ॥ ౬౩ ॥

ప్రదానం ప్రచ్ఛన్నం గృహముపగతే సమ్భ్రమవిధిః

ప్రియం కృత్వా మౌనం సదసి కథనం చాప్యపకృతే ।

అనుత్సేకో లక్ష్యామనభిభవగ్ధాః పరకథాః

సతాం కేనోద్దిష్టం విషమమసిధారావ్రతమిదమ్ ॥ ౬౪॥

కరే శ్లాఘ్యస్త్యాగః శిరసి గురుపాదప్రణయితా

ముఖే సత్యా వాణీ విజయిభుజయోర్వీర్యమతులమ్ ।

హృది స్వచ్ఛా వృత్తిః శ్రుతమధిగతం చ శ్రవణయో-

ర్వినాప్యైశ్వర్యేణ ప్రకృతిమహతాం మణ్ణనమిదమ్ ॥ ౬౫॥

సమృత్సు మహతాం చిత్తం భవత్యుత్పలకోమలమ్ ।

ఆపత్సు చ మహాశైలశిలాసజ్ఘాతకర్కశమ్ ॥ ౬౬॥

సస్తప్తాయసి సంస్థితస్య పయసో నామాపి న జ్ఞాయతే

ముక్తాకారతయా తదేవ నలినీపత్రస్థితం రాజతే ।

స్వాత్మ్యాం సాగరశుక్తిమధ్యపతితం తన్మౌక్తికం జాయతే

ప్రాయేణాధమమధ్యమోత్తమగుణః సంసర్గతో జాయతే ॥ ౬౭॥

ప్రీణాతి యః సుచరితః పితరం స పుత్రో

యద్భర్తురేవ హితమిచ్చతి తత్ కలత్రమ్ ।

తన్మిత్రమాపది సుఖే చ సమక్రియం యద్

ఏతత్ త్రయం జగతి పుణ్యకృతో లభన్తే ॥ ౬౮॥

ఏకో దేవః కేశవో వా శివో వా

హ్యేకం మిత్రం భూపతిర్వా యతిర్వా ।

ఏకో వాసః పత్రనే వా వనే వా

హ్యేకా భార్యా సున్దరీ వా దరీ వా ॥ ౬౯॥

నమ్రత్యేనోన్నమన్తః పరగుణకథనైః స్వాన్ గుణాన్ ఖ్యాపయన్తః

స్వార్థాన్ సన్పాదయన్తో వితతపుఘతరారమృయత్నాః పరార్థే ।

జ్ఞాన్యైవాక్షేపరుజ్ఞాక్షరముఖరముఖాన్ దుర్జనాన్ దూషయన్తః

సన్తః సాశ్వర్యచర్యా జగతి బహుమతాః కస్య నాభ్యర్చనీయాః ॥ ౭౦॥

భవన్తి నమ్రాస్తరవః ఫలోద్గమై-

ర్నవామ్బుభిర్ధారవిలమ్బినో ఘనాః ।

అనుద్ధతాః సత్పురుషాః సమృద్ధిభిః

స్వభావ ఏవైష పరోపకారిణామ్ ॥ ౭౧॥

శ్రోత్రం శ్రుతేనైవ న కుణ్ణలేన

దానేన పాణిర్న తు కఙ్కణేన ।

విభాతి కాయః కరుణాపరాణాం (విభాతి కాయః ఖలు సజ్జనానాం)
పరోపకారైర్న తు చన్దనేన || ౭౨||

పాపాన్నివారయతి యోజయతే హితాయ
గుహ్యం నిగూహతి గుణాన్ ప్రకటీకరోతి |
ఆపద్గతం చ న జహాతి దదాతి కాలే
సన్నిత్రలక్షణమిదం నిగదన్తి సన్తః || ౭౩||

పద్మాకరం దినకరో వికచీకరోతి
చన్దో వికాసయతి కైరవచక్రవాలమ్ |
నాభ్యర్థితో జలధరోఽపి జలం దదాతి
సన్తః స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః || ౭౪||

ఏతే సత్పురుషాః పరార్థఘటకాః స్వార్థం పరిత్యజ్య యే
సామాన్యాస్తు పరార్థముద్యమభృతః స్వార్థావిరోధేన యే |
తేఽమి మానవరాక్షసాః పరహితం స్వార్థాయ విఘ్నన్తి యే
యే విఘ్నన్తి నిరర్థకం పరహితం తే కే న జానీమహే || ౭౫||

క్షీరేణాత్మగతోదకాయ హి గుణా దత్తాః పురా తేఽఖిలాః
క్షీరోత్తాపమవేక్ష్య తేన పయసా స్వాత్మా కృశాణౌ హుతః |
గన్తుం పావకమున్మనస్తదభవద్ దృష్ట్వా తు మిత్రాపదం
యుక్తం తేన జలేన శామ్యతి సతాం మైత్రీ పునస్తీవదృశీ || ౭౬||

ఇతః స్వపితి కేశవః కులమితస్తదీయద్వీషా-
మితశ్చ శరణార్థినాం శిఖరిణాం గణాః శేరతే |
ఇతోఽపి వడవానలః సహ సమస్తసంవర్తకై-
రహో వితతమూర్జితం భారసహం చ సిన్ధోర్వపుః || ౭౭||

తృష్ణాం ఛిన్ధి భజ క్షమాం జహి మదం పాపే రతిం మా కృథాః
సత్యం బ్రూహ్యనుయాహి సాధుపదవీం నేవస్వ విద్యజ్జనమ్ |
మాన్యాన్ మానయ విద్విషోఽప్యనునయ ప్రఖ్యాపయ ప్రశ్రయం
కీర్తిం పాలయ దుఃఖితే కురు దయామేతత్ సతాం చేష్టితమ్ || ౭౮||

మనసి వచసి కాయే పుణ్యపీయూషపూర్ణాః
త్రిభువనముపకారశ్రేణీభిః ప్రీణయన్తః |
పరగుణపరమాణూన్ పర్వతీకృత్య నిత్యం

నిజహృది వికసన్తః సన్తి సన్తః కియన్తః ॥ ౭౯ ॥

కిం తేన హేమగిరిణా రజతాద్రిణా వా
 యత్రాశ్రితాశ్చ తరవస్తరవన్త ఏవ ।
 మన్యామహే మలయమేవ యదాశ్రయేణ
 కజ్జోలనిమ్బకుటజా అపి చన్దనాః స్యుః ॥ ౮౦ ॥

రత్నైర్మహారైస్తుతుషుర్న దేవా
 న భేజిరే భీమవిషేణ భీతిమ్ ।
 సుధాం వినా న ప్రయయుర్విరామం
 న నిశ్చిత్తార్థాద్విరమన్తి ధీరాః ॥ ౮౧ ॥

క్వచిత్ పృథ్వీశయ్యుః క్వచిదపి చ పర్యజ్ఞశయనః
 క్వచిచ్ఛాకాహారః క్వచిదపి చ శాల్వోదనరుచిః ।
 క్వచిత్ కణ్ఠాధారీ క్వచిదపి చ దివ్యామ్బరధరో
 మనస్వీ కార్యార్థీ న గణయతి చ దుఃఖం న చ సుఖమ్ ॥ ౮౨ ॥

ఐశ్వర్యస్య విభూషణం సుజనతా శౌర్యస్య వాక్సంయమో
 జ్ఞానస్యోపశమః శ్రుతస్య వినయో విత్తస్య పాత్రే వ్యయః ।
 ఆక్రోధస్తవనః క్షమా ప్రభవితుర్ధర్మస్య నిర్వాణజతా
 సర్వేషామపి సర్వకారణమిదం శీలం పరం భూషణమ్ ॥ ౮౩ ॥

నిన్దన్తు నీతినిపుణా యది వా స్తువన్తు
 లక్ష్మీః సమావిశతు గచ్ఛతు వ యథేష్టమ్ ।
 అద్వైవ వా మరణమస్తు యుగాన్తరే వా
 న్యాయ్యాత్పథః ప్రవిచలన్తి పదం న ధీరాః ॥ ౮౪ ॥

పాతితోఽపి కరాఘాతైరుత్పతత్యేవ కన్దకః ।
 ప్రాయేణ సాధువృత్తనామస్థాయినోఽపి పత్తయః ॥ ౮౫ ॥
 ఆలస్యం హి మనుష్యాణాం శరీరస్థో మహారిపుః ।
 నాస్తు్యద్యమనమో బన్ధుః కుర్వాణో నావసీదతి ॥ ౮౬ ॥

ఛిన్నోఽపి రోహతి తరుశ్చన్ద్రః క్షీణోఽపి వర్ధతే లోకే ।
 ఇతి విమృశన్తః సన్తః సన్తప్యన్తే న లోకేఽస్మిన్ ॥ ౮౭ ॥
 నేతా యస్య బృహస్పతిః ప్రహరణం వజ్రం సురాః వైనికాః
 స్వర్గో దుర్గమనుగ్రహాః ఖలు హరేరైరావతో వారణః ।

ఇత్యైశ్వర్యబలాన్వితోఽపి బలభిద్భగ్నుః పరైః సజ్గరే
 తద్వ్యక్తం నను దైవమేవ శరణం ధిగ్గిగ్వృథా పౌరుషమ్ || ౮౮ ||
 భగ్నాశస్య కరణ్ణపిణ్ణితతనోర్లానేన్ద్రియస్య క్షుధా
 కృత్వాఖుర్వివరం స్వయం నిపతితో నక్తం ముఖే భోగినః |
 తృప్తస్తత్ప్రశితేన సత్వరమసౌ తేనైవ యాతః పథా
 లోకాః పశ్యత దైవమేవ హి నృణాం వృద్ధౌ క్షయే కారణమ్ || ౮౯ ||
 కర్మాయత్తం ఫలం పుంసాం బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ |
 తథాపి సుధియా భావ్యం సువిచార్వైవ కుర్వతా || ౯౦ ||
 ఖల్వాటో దివసేశ్వరస్య కిరణైః సంతాపితో మస్తకే
 వాఙ్చున్దేశమనాతపం విధివశాత్తాలస్య మూలం గతః |
 తత్రోచ్చైర్మహతా ఫలేన పతతా భగ్నం సశబ్దం శిరః
 ప్రాయో గచ్ఛతి యత్ర భాగ్యరహితస్తత్రాపదాం భాజనమ్ || ౯౧ ||
 రవినిశాకరయోర్గ్రహపీడనం గజభుజుగ్మయోరపి బన్ధనమ్ |
 మతిమతాం చ విలోక్య దరిద్రతాం విధిరహో బలవానితి మే మతిః || ౯౨ ||
 సృజతి తావదశేషగుణాకరం పురుషరత్నమలఙ్కరణం భువః |
 తదపి తత్క్షణభగ్గి కరోతి చేదహహా కష్టమపణ్ణితతా విధేః || ౯౩ ||
 పత్రం నైవ యదా కరీరవిటపే దోషో వసన్తస్య కిం
 నోలూకోఽవ్యవలోకతే యది దివా సూర్యస్య కిం దూషణమ్ |
 ధారా నైవ పతన్తి చాతకముఖే మేఘస్య కిం దూషణం
 యత్పూర్వం విధినా లలాటలిఖితం తన్మార్జితం కః క్షమః || ౯౪ ||
 నమస్యామో దేవాన్నను హతవిధేస్తేఽపి వశగా
 విధిర్వన్యః సోఽపి ప్రతినియతకర్మైకఫలదః |
 ఫలం కర్మాయత్తం యది కిమమరైః కిఞ్చా విధినా
 నమస్తత్కర్మభ్యో విధిరపి న యేభ్యః ప్రభవతి || ౯౫ ||
 బ్రహ్మ యేన కులాలవన్నియమితో బ్రహ్మణ్ణభాణ్ణోదరే
 విష్ణుర్యేన దశావతారగహనే క్షిప్తో మహాసజ్కటే |
 రుద్రో యేన కపాలపాణిపుటకే భిక్షాటనం కారితః
 సూర్యో భ్రామ్యతి నిత్యమేవ గగనే తస్మై నమః కర్మణే || ౯౬ ||
 నైవాకృతిః ఫలతి నైవ కులం న శీలం

విద్యాపి వైవ న చ యత్నకృతాపి నేవా ।
 భాగ్యాని పూర్వతపసా ఖలు సజ్జితాని
 కాలే ఫలన్ని పురుషస్య యథైవ వృక్షాః ॥ ౯౭ ॥

వనే రణే శత్రుజలాగ్నిమధ్యే
 మహారణే పర్వతమస్తకే వా ।
 సుప్తం ప్రమత్తం విషమస్థితం వా
 రక్షన్తి పుణ్యాని పురా కృతాని ॥ ౯౮ ॥

యా సాధూంశ్చ ఖలాన్ కరోతి విదుషో మూర్ఖాన్ హితాన్ ద్వేషిణః
 ప్రత్యక్షం కురుతే పరోక్షమమృతం హాలాహలం తక్షణాత్ ।
 తామారాధయ సక్రియాం భగవతీం భోక్తుం ఫలం వాఞ్ఞాతం
 హే సాధో వ్యసన్నైర్గుణేషు విపులేష్వాస్థాం వృథా మా కృథాః ॥ ౯౯ ॥

గుణవదగుణవద్వా కుర్వతా కార్యజాతం
 పరిణతిరవధార్యా యత్నతః పణ్ణితేన ।
 అతిరభసకృతానాం కర్మణామావిపత్తే-
 ర్భవతి హృదయదాహీ శల్యతుల్యో విపాకః ॥ ౧౦౦ ॥

స్థాల్యాం వైదుర్యమయ్యాం పవతి తిలకణాంశ్చాన్దనైరిన్ధనౌష్ఠైః
 సౌవర్ణైర్జలగ్రైర్విలిఖతి వసుధామర్కమూలస్య హేతోః ।
 కృత్వా కర్పూరఖణ్డాన్ వృతిమిహ కురుతే కో ద్రవాణాం సమన్తాత్
 ప్రాప్యేమాం కర్మభూమిం న చరతి మనుజో యస్తపో మన్దభాగ్యః ॥ ౧౦౧ ॥

మజ్జత్వమ్భసి యాతు మేరుశిఖరం శత్రూన్ జయత్వావహే
 వాణిజ్యం కృషినేవనే చ సకలా విద్యాః కలాః శిక్షతామ్ ।
 ఆకాశం విపులం ప్రయాతు ఖగవత్కృత్వా ప్రయత్నం పరం
 నాభావ్యం భవతీహ కర్మవశతో భావ్యస్య నాశః కుతః ॥ ౧౦౨ ॥

భీమం వనం భవతి తస్య పురం ప్రధానం
 సర్వో జనః స్వజనతాముపయాతి తస్య ।
 కృత్వాన్చ చ భూర్భవతి సన్నిధిరత్నపూర్ణా
 యస్యాస్తి పూర్వసుకృతం విపులం నరస్య ॥ ౧౦౩ ॥

కో లాభో గుణిన్జమః కిమసుఖం ప్రాజ్ఞేతరైః సజ్గతిః
 కా హానిః సమయచ్యుతిర్నిపుణతా కా ధర్మతత్త్వై రతిః ।

కః శూరో విజితేన్ద్రియః ప్రియతమా కానువ్రతా కిం ధనం
 విద్యా కిం సుఖమప్రవాసగమనం రాజ్యం కిమాజ్ఞాఫలమ్ || ౧౦౪||
 అప్రియవచనదరిద్రైః ప్రియవచనాధ్యైః స్వదారపరితుష్టైః |
 పరపరివాదనివృత్తైః క్వచిత్కృచిన్మణ్ణితా వసుధా || ౧౦౫||
 కదర్థితస్యాపి హి ధైర్యవృత్తేర్న శక్యతే ధైర్యగుణః ప్రమార్జుమ్ |
 అధోముఖస్యాపి కృతస్య వన్దేర్నాధః శిఖా యాతి కదాచిదేవ || ౧౦౬||
 కాన్తాకటాక్షవిశిఖా న లునన్తి యస్య
 చిత్తం న నిర్దహతి కోపకృశానితాపః |
 కర్షన్తి భూరివిషయాశ్చ న లోభపాశై-
 ర్లోకత్రయం జయతి కృత్స్నమిదం స ధీరః || ౧౦౭||
 ఏకేనాపి హి శూరేణ పాదాక్రాన్తం మహీతలమ్ |
 క్రియతే భాస్కరేణేవ స్ఫారస్ఫురితతేజసా || ౧౦౮||
 వహ్నిస్తస్య జలాయతే జలనిధిః కుల్యాయతే తక్షణాత్
 మేరుః స్వల్పశిలాయతే మృగపతిః సద్యః కురఙ్గాయతే |
 వ్యాలో మాల్యగుణాయతే విషరసః పీయూషవరాయతే
 యస్యాఙ్గైః క్షిలలోకవల్లభతమం శీలం సముస్మీలతి || ౧౦౯||
 లజ్జాగుణౌఘజననీం జననీమివ స్వాం
 అత్యన్తశుద్ధహృదయామనువర్తమానామ్ |
 తేజస్వినః సుఖమసూనపి సన్త్యజన్తి
 సత్యవ్రతవ్యసనినో న పునః ప్రతిజ్ఞామ్ || ౧౧౦||


There are different versions of Nitishataka and the total verse numbers differ depending on the publication.

See Reference link 4 for example.

Encoded and proofread by Atul Narkhade

Reproofread by Kaushal Kaloo

pdf was typeset on March 24, 2024

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

